

מבט על, גילון 447, 19 ביולי 2013

בעקבות מינויי מחמד אל-בראדעי לסגן נשיא לענייני חוץ ונביל פהאמי לשר חוץ:
ממשלת המעבר המצרית – בסימן המשכיות

שמעון שטיין

במסגרת מלאכת הרכבת ממשלת המעבר המצרית, המתגלה כבעייתית, החליט ראש הממשלה חאזם אל-בלאווי למנות את נביל פהמי לכהונת שר החוץ. קודם לכן מונה מוחמד אל ברדעי לכהונת סגן נשיא עם אחריות לנושאי חוץ (משרה חדשה אשר נתפרה ככל הנראה בעבורו משכשל במאמציו על רקע התנגדות הסאלפים למינויו לכהונת ראש ממשלת המעבר). האם יש במינויים אלה ובקדימות שניתנה להם, כדי להעיד על החשיבות הרבה שמייחס ראש הממשלה (והצבא) למדיניות החוץ? או שמא המדובר בשני מינויים מהפחות בעייתיים מבין כל המינויים האחרים? כך או כך, אין ספק, כי על רקע המצב המשברי אליו נקלעה מצרים בעקבות התערבות הצבא והדחת נשיא נבחר, ובעקבות בעיית הלגיטימציה למהלך אליו נקלעה מצרים במדינות המערב, נראה כי לשני דוברי החוץ שלה נועדה משימה דחופה וחיונית. משימה זו, היא פועל יוצא ממעמדה של מצרים כמדינה אשר זקוקה לסיוע כלכלי דחוף, להשבת אמון המשקיעים בתקווה למשוך השקעות שיביאו ליצירת מקורות תעסוקה, להשבת אמון התיירים שנמנעים מלהגיע למצרים ועוד כהנה וכהנה משימות הסברתיות. לכל הדעות, מדובר במשימות כבדות משקל, שלצורך ביצוען יקדישו השניים, הידועים בקשריהם עם מדינות המערב, חלק גדול מזמנם. יש להניח, כי בזמן שיוותר להם (מדובר בממשלה שאמורה לתפקד כמה חודשים עד לבחירות המתוכננות להתקיים עוד במהלך 2013), ינסו השניים (ובעיקר שר החוץ פהמי) להטביע עד כמה שניתן את חותמם על יחסי החוץ של ארצם. איזה השלכות טומנים בחובם המינויים האלו למערכת היחסים עם ישראל?

גם אם מאמצי ראש הממשלה (והצבא) יתרכזו בשינוי המצב אחרי הניסיון הכושל עם שלטון האחים המוסלמים, ברור, כי במינוי של אל ברדעי ו-פהמי אין לצפות לשינויים במדיניות החוץ המצרית – לכל היותר יהיו שינויים מזעריים, שיבטאו את האילוצים ואת שינוי הנסיבות. אין לשכוח, כי אין המדובר בשני "מהפכנים" שמרדו במשטר מובארכ או בשני אידיאולוגים. מדובר בשני אנשים (עם כל ההבדלים בקריירה שעשו) שהיו בשר מבשרו של הממשל המצרי. שניהם, כמו גם מזכ"ל הליגה הערבית המכהן – אל ערבי, חסו בצילו של שר החוץ המצרי ומזכ"ל הליגה הערבית לשעבר – עמר מוסא, שהעמיד אסכולה של אנשי משרד החוץ המצרי, שחונכו על ברכי תפיסתו, לפיה יש לעשות כל שניתן כדי "להחזיר את ישראל למימדיה הטבעיים". מהותה של תפיסה זו היא שלאחר שישראל תיסוג מכל השטחים ולאחר שתפורק מנכסיה ההרתעתיים ניתן יהיה לטפל בה ביתר קלות. זו אותה אסכולה שחניכיה ראו לעצמם את משימתה של מצרים – כמי שניצבה שנים רבות בראשות העולם הערבי – לנהל מאבק עיקש נגד ישראל בכל זירה אפשרית של האוי"ם תוך דגש על התחום הגרעיני (שבו טיפלו שני המינויים החדשים – כל אחד במסגרת תפקידו).

למרות שאיננו יודעים כיצד יחלקו השניים את משימתם, יש להניח, כי שר החוץ פהמי יקדיש מאמץ להביא לכינוסה של ועידת 2012 (שמקורה בהחלטה שקיבלה ועידת הסקר של ועידת ה-NPT ב-2012, במסגרת המאמץ ליישום החלטה שהתקבלה ב-1995 בדבר הקמתו של אזור מפורז מנשק השמדה המוני במזרח התיכון). החלטת מצרים לעזוב את ועידת ההכנה לקראת ועידת הסקר, שנערכה באפריל 2013 בגינבה במחאה על כי ועידת 2012 לא התכנסה (צעד שהוגדר על-ידי ראש משלחת ארצות הברית לשיחות "מלודרמה") יכולה להעיד על נכונות מצרים ליצור גם הפעם סיטואציה משברית ולא לפתור את ארצות הברית (פעם נוספת) לעשות מאמץ לשלם למצרים במטבע כלשהוא, כדי למנוע משבר. האם יש למצרים של היום מנופי לחץ מספיקים? שר החוץ המיועד ניצל כל הזדמנות, כדי לחזור ולהבהיר את החיוניות שבהקמת האזור המפורז כרמיזות לצורך לפרק את ישראל מיכולותיה ההרתעיות, שלדידו מסכנות את ביטחון מצרים והמזרח התיכון.

לכותב שורות אלו, כמו לרבים מביננו שהיו שותפים לדיוני קבוצת העבודה לבקרת נשק ובטחון אזורי במסגרת תהליך מדריד, יצא להכיר מקרוב את השקפת עולמו של פהמי (אשר על כישוריו האינטלקטואליים והרטוריים אין חולק). האיש הוביל את השורה הערבית בתחום בקרת הנשק והביטחון האזורי בצחות לשונו וחריפותו, ללא פשרות תוך הבהרה, כי תהום אידיאולוגית פעורה בין השקפת ישראל להשקפת מצריים. פער זה – למרות השנים שעברו מאז שהתהליך המולטי-טרלי עליה על שרטון – לא קטן. חילוקי הדעות האידיאולוגיים נותרו בעינם ודומה כי שני הצדדים התחפרו בעמדותיהם. על רקע זה נראה, כי מצרים של שר החוץ פהמי לא תחסוך כל מאמץ ותפעל בזירה הבינלאומית להביא את ישראל לשולחן הדיונים. כרגיל במקרים אלה, תעמוד למבחן ארצות הברית, הסבורה כי התנאים הנוכחים אינם

בשלים לעריכת ועידה כמו זו שתוכננה ל-2012. במה נוספת שאותה יוכל השר החדש לנצל יהיה כינוס עצרת סבא"א השנתית (בספטמבר 2013), אשר גם בה ניתן יהיה לבדוק להיכן פני מצרים בעידן פהמי. יש להניח שהדגש שישים פהמי בזירת הבק"ן לא יעמוד בניגוד להשקפת עולמו של סגן הנשיא אל-בראדעי. עמדותיו הביקורתיות כלפי ישראל ומדיניותה הגרעינית היו נושא למתח (חבוי וגלוי) במהלך כהונתו כמנכ"ל סבא"א. מעבר לחילוקי דעות אלה ייזכר אל-בראדעי כמי שתחת שבעת כהונתו התפתחו להן תכניות הגרעין של צפון קוריאה ואיראן. ניסיונותיו להמעט מחומרת הדיווחים, כל אלו הותירו משקעים האיראנית תוך גילוי פייסנות כלפי איראן וניסיון להמעט מחומרת הדיווחים, כל אלו הותירו משקעים אשר ספק אם יימחקו. האם על רקע התפתחות תכנית הגרעין האיראנית ימשיכו השניים לראות בתכנית הישראלית כמסוכנת יותר מזו האיראנית לאינטרס המצרי? יש להניח, כי על רקע המאבק האזורי (המוצא את ביטויו הנוכחי במשבר הסורי) בין איראן ובנות בריתה לבין המחנה הסוני בהובלת סעודיה ומדינות המפרץ ומתוך רצון לנרמל את הקשרים עם המערב, איננו צפויים בעידן פהמי להתקרבות בין איראן למצרים.

האם צפויה פעילות מצרית בתחום הפלסטיני תוך ניסיון לסייע בהשגת פיוס פנים פלסטיני או שמא תתייצב מצרים (כפי שעשתה בעבר) מאחורי ראש הרשות הפלסטינית עבאס? סביר להניח שהאפשרות האחרונה היא היותר סבירה.

לסיכום, מאחר והימים הם ימי משבר מהקשים שידעה מצרים, יאלצו סגן הנשיא ושר החוץ להיכנס לעובי הקורה בסוגיה הבווערת מכל – הרמת תרומה לשיפור הכלכלה. ברור, כי השניים ינצלו את קשריהם וניסיונם הדיפלומטי ארוך השנים לסייע במשימה הלאומית. מעבר לכך ובהתחשב בימיה הקצרים של הממשלה, נראה כי שר החוץ החדש לא יחמיץ כל הזדמנות להטביע חותם בסוגיות בעלות עניין אישי ארוך שנים אשר שימשו תפאורה לחילוקי דעות בין ישראל למצרים הן ברמה הביטחונית והן בזו המולטי-טורלית. הוא שאמרנו – הכול בסימן המשכיות.